

Димитър Талев
Крилатата кула

Наскоро след обявяването на „хуриета“ в Македония нашият град се изпълни с американци. Така наричахме ония нашенци, които бяха прекарвали по година-две или повече на гурбет в Америка. Те много си приличаха един на друг. Облечени бяха с еднакви тъмносини костюми, носеха еднакви обувца с широки, издути предници, винаги бяха наконтени с лъскави двойни гумени яки и с яркочервени, зелени или сини връзки, изпъстрени с цветчета. Всичко туй е било купувано, види се, от едни и същи магазини за готово облекло по Стилтон, Детройт, Чикаго. И в обноските на американците, и в техния говор имаше нещо, по което си приличаха те – някакъв чужд акцент и чужди, американски думи, които може би случайно се изплъзваха между зъбите им. Когато пък се срещаха по двама-трима, те винаги си приказваха, кажи го, на американски – важно и на висок глас:

– Гут бай. Олрайт. Салама бич.

Същински американци. Така, докато се изпокъсваха американските им дрехи, и те си оставаха такива, каквито си бяхме всички.

Но Йосиф Зарков не беше съвсем като другите наши американци. Той стоя четири години в Америка и си дойде последен по онова време. И не както другите, с ландони или на кираджийски коне, а с мотоциклет. Това беше може би първия мотоциклет в Македония.

Настъпила бе вече есен. Тая година годежите и сватбите в града ни бяха много повече – „хуриет“ беше, а мнозина от американците бяха донесли пълни кемери със злато. Идваха стройници и при по-старата снаха на Йосиф Зарков. Баща му и майка му бяха умрели отдавна, той имаше двама братя, които бяха вече задомени, та сега живееше заедно с по-стария си брат в тяхната бащина къща – малка, сиромашка къща на края на града. На време беше Йосиф, току-що е навършил двацет и пет години, и хубав беше – тъничък, строен, с руси къдри на високото му чело, с ту трескаво искрящи, ту кротки сини очи. На втория ден след завръщането си той показва вкъщи своето богатство – една голяма купчина златни монети, спечелени с тежък труд в Америка. Снаха му се похвали тук-там и скоро се узна из целия град, че Йосиф Зарков донесъл пълна торба със златни наполеони. Годежниците зачестиха.

– Има време – казваше Йосиф на снаха си. – Друга работа ме чака, по-голяма, по-важна.

Повече не приказваше. Още от малък Йосиф беше мълчалив, затворен. Сега по цели дни стоеше в стаята си над една малка масичка, подпрян глава на двете си ръце или приведен над някакви големи листове хартия, нашарени с чудновати чертежи. Понякога той се развеселяваше,

ставаше по-приказлив, но най-често биваше замислен и мрачен, лицето му през такива дни потъмняваше, погледът му ставаше остър и упорит. Това бяха тежки дни за младия момък, ала никоой не знаеше що ставаше с него. Често в такива дни той грабваше своя мотоциклет и ние, махленските деца, чувахме още отдалеч пукота на мотора и се спущахме към тяхната улица. Дотичваха деца и от съседните махали – тоя страшен пукот се чуваше едва ли не по целия град. Йосиф се качваше на своята машина, подкарваше надолу по улицата и ние се втурвахме след него с див рев, боси и гологлави, като индианци на пристъп. Из града той се движеше по-бавно. Ала щом излезеше вън, по шосето за Битоля, моторът започваше да ръмжи и да пука страховтно, Йосиф се понасяше с бясна сила напред. След него се вдигаше вихрушка, той сякаш литваше и се изгубваше в облаците. От тия свои разходки младият се връщаше успокоен и отново се затваряше в стаята си.

Дойде пролет. Още през зимата Йосиф купи една нива, която заемаше малкото плато на един гол и каменист рид край града. Но Йосиф не мислеше ни да оре, ни да сее. Доведе майстори-зидари и започна да строи. Издигна четири яки, каменни стени с по едно малко прозорче на всяка стена, а откъм изток отвори широка врата. Когато стените стигнаха на около четири-пет метра височина, той освободи зидарите и доведе дружина дърводелци. Край стените бяха натрупани вече грамада греди и дъски и върху дебелите каменни стени започна бързо да расте четвъртита дървена кула.

Тая необикновена сграда, висока над десет метра, се виждаше от целия град, ала никоой не можеше да каже какво беше всъщност – дали къща или хамбар, или пък камбанария. Сградата бе вече привършена отвън, когато Йосиф отиде в Битоля и докара оттам няколко големи сандъка, пълни с железарии, докара и едно желязно колело, голямо колкото софра – дванайсет души да седнат около него. Широката врата на кулата погълна и сандъците, и колелото. После Йосиф отиде при Янче ковача, пошушукаха си с него и на другия ден Янче пренесе цялата си ковачница в кулата. Те и двамата стояха дни наред затворени там, дни наред се чуваха далеч наоколо удари на чукове и звън на наковалня. Янче пазеше добре тайната на Йосифа и на всички даваше един и същ отговор.

– Ще видите – казваше той горделиво. – Няма да мине още много време.

А когато на края на първата седмица жена му слисана видя два златни наполеона в неговата мазолеста шепа, той й каза:

– Това гледай. Другото не е твоя работа. Човекът плаща по

американски.

Две седмици по-късно Янче слезе в чаршията, събра седем-осем души хамали и безделници и се върна заедно с тях в кулата. Там те надянаха голямото желязно колело на една дебела желязна ос и вратата на кулата отново се затвори за всички. И за Янче. Още същия ден из града се разчу, че кулата на Йосиф Зарков била фабрика.

– Такава фабрика аз не съм виждал – каза един от американците.

– Та ти всичко ли си видял? – сопна му се Янче. – Там горе в кулата, ваша милост, всичко е с план и с метро!

Йосиф не отвори нито една уста да каже поне една дума в отговор на въпросите, които му се задаваха от всички страни, или срещу насмешките, които му се подхвърляха. Той продължаваше да стои затворен в своята кула, дори и нощуваше там. Виждаха го често да се разхожда сутрин или вечер по рида наоколо и да се усмихва срещу вятъра, който развяваше неговите дълги, руси коси. Най-после той откри без думи тайната си. Повика наново дърводелци, повика и Янче ковача и за един ден на високата кула, откъм северната ѝ страна, израсна и се разпери на четири страни широк дървен кръст, едва ли не по-голям от самата кула; четирите му краища стърчаха във въздуха като гигантски разкривени шепа.

Йосиф бе построил вятърна мелница.

Нашите люде не бяха виждали такава мелница, освен неколцина, които бяха ходили по чужди места. И целият град се чудеше на тая странна, крилатата кула на рида, а после започнаха да се сипят засмешки, които караха братята на Йосиф да се срамуват за него. Защото всички виждаха, мелницата беше готова, а все не почваше да работи.

– Това е мелница за жълъди – подбиваха се людете. – Йосиф чака да узреят жълъдите.

Към средата на юни беше, започнали бяха и първите горещини. Едно улегнало време и редица дни както се съмваше, така и се мръкваше. Слънцето минаваше по един и същ път по бледовинкавото, избеляло небе, а вечер по същото туй небе се запалваха бледи звезди. Нито еднаж не се изви вятър над зреещите ниви из полето. Дървените крила на мелницата се ширеха във въздуха неподвижни. Само сутрин и вечер, когато подухваше за малко тих ветреца, те се поклащаха лениво на своята ос и тъжно проскърцваха в тишината наоколо.

Йосиф чакаше търпеливо. Той чакаше да духне по-силен вятър, за да опита мелницата, която бе построил сам, по свой план. Денонощно стоеше той тук и всеки ден го виждаха да ходи нагоре-надолу по рида

като омагьосан страж.

Долу, откъм източната страна на рида, минаваше широк път, който водеше към градските зеленчукови градини. Всяка сутрин и вечер отгук минаваха на дружини работници и работнички, повечето млади жени и момичета, които работеха по градините. От някое време насам няколко палави момичета и на отиване, и на връщане се спираха на пътя, тъкмо срещу мелницата, и надаваха викове по Йосиф. Той знаеше, че те му се присмиват, но техните закачки го развеселяваха. Една вечер той ясно ги чу – те се бяха събрали сега четири и викаха в един глас:

– Йосифе, Йосифе, да дойдем ли да ни покажеш мелницата?

И без да дочакат отговор, те започнаха да се изкачват по стръмния рид, но пак се спряха.

– Елате, елате! – извика им Йосиф.

Тогав се отдели само едно от тях и пъргаво се изкачи горе. То беше още твърде младо девойче, на петнайсет-шестнайсет години. Тъмните му очи гледаха открито, смело и все току се усмихваха. Неговите аленни, възпълни устни стоеха винаги полуотворени, а по загорелите му страни цъфтеше здрава руменина.

– Само ти ли идеш? – попита Йосиф. – хайде, върви след мене.

Момичето се обърна за миг към другарките си, усмихна им се, да насърчи и себе си, сетне тръгна след младия момък.

– Ето – започна Йосиф, когато те и двамата влязоха в мелницата – крилата отвън ще въртят тая ос, която се спуска отгоре, а тя пък ще раздвижи всички тия колела и лостове. От тяхното движение ще започне да се върти със страшна сила онова голямо колело. Чрез един як ремък, който ще го опасва, това колело ще върти други четири по-малки колелета и всяко едно от тях ще бъде съединено с по един воденичен камък. Тая машина ще кара четири камъка наеднаж. Тука, до кулата, ща построя друга сграда, дето ще наредя и четирите камъка, но първо трябва да видя как ще работи машината.

– А кога ще я пуснеш да работи? – попита момичето и гласът му прозвуча така топло, че Йосиф се обърна да го последне и не отговори веднага.

– Чакам да духне по-силен вятър – каза след малко той. – И ще духне. Тука духат ветрове почти през цялата година освен през горещите дни лятно време.

Девойчето го гледаше учудено и с възхищение, макар да не разбираше съвсем добре неговите думи. Йосиф продължи:

– Всичко това аз научих в Америка. Там работих в една голяма

мелница, колкото половината от нашия град. Някога на нейното място имало вятърна мелница, като тая. Работих аз там и все гледах машините.

Момичето слушаше, неговите тъмни вежди се бяха извили високо над очите му. А и Йосиф никога досега не беше говорил толкова много за своята мелница.

Младият момък изпрати гостенката си до вратата. Когато се показаха двамата на прага, току пред самата врата избухна дружен кикот и трите другарки на момичето пръхнаха като яребици на разни страни. Бяха се приближили безшумно, да надзърнат поне малко и те през отворената врата на мелницата. Момичето се спусна да ги догони, а Йосиф извика след него:

– Слушай, как се казваш?

То спря за миг, изви тънката си снага и подвикна през рамо:

– Кита, Кита!

Вече близу петнайсет дена времето оставаше непроменено. Сутрин слънцето се появяваше на изток ясно и чисто, бавно преминаваше по високия синкав купол на небето и потъваше на запад сред бледооранжево сияние. Полето наоколо пожълтя открай докрай – житата бяха вече узрели само тук-там се зеленееха царевици и по междите се тъмнееха задремали дървеса.

Йосиф почна всяка сутрин и всяка вечер да слиза долу, край пътя за градините. Закачките на младите работници го забавляваха. Само Кита все току гледаше да остане по-назад от другарките си и винаги го поздравяваше:

– Добро утро! Добър вечер!

А еднаж тя го попита, без да се спре и без да го погледне:

– Още ли чакаш?

– Чакам – отговори Йосиф. – Трябва да чакам.

На другата сутрин тя се спря току пред него, дигнала на рамо една мотика.

– Знаеш ли – каза му свенливо, а очите ѝ се усмихваха. – По едно време снощи, както си бях легнала, стори ми се, че във фуци вятър. Подигнах глава, ослушах се – няма нищо. Сънувала съм, изглежда...

Същия ден привечер Йосиф отиде набързо вкъщи, за да си вземе храна. В това време откъм запад почнаха бавно да се надигат тъмни облаци, далеч из полето внезапно се дигна вихрушка и скоро след това над града се понесе буен вятър. Йосиф вече тичаше към своята мелница,

чиито широки крила, запънати с як железен прът, трепереха цели, полюшваха се и скърцаха остро. Току-що бе излязъл младият момък на пътя под рифа, срещу него се зададоха дълга редица млади работници и работнички, които бързаха да се приберат поради приближаващата буря, между тях беше и Кита.

– Искаш ли да видиш как ще пусна машината? – извика ѝ Йосиф и момичето веднага тръгна след него по рида. Няколко от другарките ѝ се поспряха, зяпнаха след тях, но вятърът профуча застрашително над главите им и ги подгони към града.

Йосиф блъсна вратата на мелницата и влезе вътре задъхан. Той се изкачи по една стълба, издърпа железния прът, с който бяха запънати крилата, и бързо се спусна пак долу. Кита стоеше до вратата и следеше с отворени очи движенията му.

– Хайде! – извика той блед, треперещ от вълнение, и дръпна някакъв лост. Стройната снага на машината трепна в бърза тръпка, едно железно колело започна ритмино да се движи ту напред, ту назад, звъннаха и се завъртяха няколко по-малки колела, люшна се бавно и голямото колело, затракаха и задрънчаха някакви чукчета и вериги. Тогава Йосиф стисна зъби, посегна бързо и дръпна друг един лост. Многогласов рев изпълни високата кула, голямото колело започна да се върти все по-силно с глух звънтеж. Няколко мига след това избухна страшен трясък и момичето затвори очи.

Сред тишината, която беше настанала, Кита бързо се съвзе и погледна пред себе си. На няколко стъпки пред нея, под куп железа, притиснат от голямото колело, лежеше Йосиф мъртвешки блед и неподвижен. После тя чу яростния вой на вятъра, а дървените стени на кулата прасяха зловещо под напора на бурята.

– Йосифе! – писна момичето, но не чу отговор и се втурна в ужас през отворената врата навън.

Не след дълго Кита доведе в кулата братята на Йосифа, насъбраха се и други люде. Тялото на младия момък бе извадено изпод железата смазано. И докато всички наоколо, в страха си от смъртта, ругаеха, кълнях и се вайкаха, едничко момичето плачеше за мъртвия безумец.

КРАЙ

© Димитър Талев

Източник: <http://members.tripod.com/~Grozniyat/litera/index.htm>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11482>]